

Helle Degnbol
Ordbog over det norrøne prosasprog
A Dictionary of Old Norse Prose
København

Hvad en ordbog behøver - og andre ønsker

Ved ONP gennemgås for tiden alle tekster, dvs. udgaver og håndskrifter, der ligger til grund for ordbogens ekscerperinger. Det praktiske resultat af gennemgangen bliver signaturregisteret eller nøglen (Key to the Sigla).

En prøve på signaturregisteret blev meddelt i det prøvehefte (Prospectus), vi udsendte i december 1983, pp. xxxi-xxxii. Siden har vi ændret lidt på formen. Og da næsten hvert eneste værk har sine egne problemer, tager vi også en smule bestik af indholdet undervejs. Med andre ord: alt imens vi gør status over ordbogens faktiske grundlag og forsøger at gøre rede for det så tilgængeligt og enkelt som muligt i registrene, øjner vi komplikationer og vinder indsigt i såvel materialets som ordbogsbehandlings styrke og svagheder. Selv kan vi nogenlunde smertefrit nå at få rettet op på en hel del skævheder, hvad enten vi gør det straks, eller vi vælger at foretage justeringer og afpuddninger hen ad vejen. Men vi har jo ikke mange flere arme end en blæksprutte, så det er nok så væsentligt for os at få defineret en række opgaver, som umiddelbart ses at ligge uden for vores arbejdsfelt og kapacitet; mange af dem ligger inde på udgiveriets territorium.

I dette papir skal jeg ved nogle eksempler gøre rede for en smule af materialets karakter og anvendelighed. Jeg vil vise, hvordan ordbogen bruger enkelte udgavetyper: den almindeligere tekstkritiske (med tålmodighed) og den sjældnere type, den rekonstruerende (med utålmodighed!); den sidste vil jeg diskutere lidt nærmere.

Hele papiret er at betragte som en appel til samarbejde om også denne mere grundlæggende del af ordbogens virksomhed, og jeg vil formulere nogle ønsker undervejs. Tanken er, at hvad en ordbog behøver og kunne ønske sig, nok i grunden er fælles mål og forhåbentlig kunne være fælles opgaver.

Signaturregisteret [Exx. Agathu saga, Andreas saga postula]

Typisk - når situationen er ukompliceret - præsenteres et værk i signaturregisteret som følger:

Agathu saga

<u>AgatI</u>	HMS I [<u>Unger 1877</u>], pp. 1-6.....	Holm perg 2 fol (ff. 82vb-84ra; c1425-45)
<u>AgatII</u>	ed. cit., pp. 7-13.20.....	AM 233 a fol (ff. 26ra-27rb; c1350-75)
<u>AgatFrg</u>	ed. cit., pp. 13.25-14.....	NRA 70 (in toto, 1 f.; c1300-50)
<u>Agat AM 238 II fol</u>	ms.....	AM 238 II fol (f. 6r-v; c1300-50)
<u>Agat AM 429 12mc</u>	ms.....	AM 429 12mc (pp. 137-51; c1500)
<u>lat... PassAgat</u>	<u>Mombritius 1910 I</u> , pp. 37-40	

Agathu saga er læst efter Ungers udgave i Heilagra Manna Sögur under tre forskellige signaturer: AgatI, AgatII og AgatFrg, svarende til tre håndskrifter indeholdende sagaen. Ordbogen ved om endnu to håndskrifter, der fortæller om Agatha, og de to signaturer, der indeholder en fuldstændig håndskriftbetegnelse: Agat AM 238 II fol og Agat AM 429 12mc, repræsenterer således ikke-udgivne passager af Agathu saga, læst direkte efter håndskrifterne. Sidst i registeret til Agathu saga ser man opført den latinske tekst, der af overleverede Agatha-passioner, så vidt ordbogen bekendt, står sagaens udenlandske kilde nærmest. (Signaturen Mombritius 1910 vil blive nærmere forklaret i bibliografien, i det enkelte ordbogscitat kaldes teksten PassAgat).

Også typisk, men mere broget, er billedet af fx. Andreas saga postula:

Andreas saga postula

<u>AndrI</u> <u>cod645</u>	Isländska håndskriften N ^o 645 4 ^o [<u>Larsson 1865</u>], pp. 124.20-130.....	AM 645 4to (ff. 41r-42v; c1220)
<u>AndrI645</u>	PS [<u>Unger 1874</u>], pp. 352.38-353.....	AM 645 4to (f. 43r; c1225-50)
<u>AndrI652</u>	ed. cit., pp. 343.16-345.16.....	AM 652 4to (f. 8r-v; c1250-1300)
<u>AndrI656</u>	ed. cit., pp. 345.18-348.....	AM 656 I 4to (ff. 51r-52v; c1300-25)
<u>Andr^x</u>	ed. cit., pp. 318.27-343.14 ("A")....	AM 630 4to ^x (ff. 47v-57r; 1600-t)
<u>AndrII</u>	ed. cit., pp. 354-370.1, 371.27-383.5 ("AM").....	AM 646 4to (ff. 1 ^{bis} v-34r; c1350-75)
<u>AndrII647</u>	ed. cit., pp. 370.1-371.25 ("B")....	AM 647 4to (ff. 9v-10v [in toto, 14 ff.]; 1400-t)
<u>AndrIV</u>	ed. cit., pp. 404.9-412.11.....	AM 625 4to (ff. 32r-41v/ pp. 63-82; c1300-25)
<u>var...: AM 239 fol</u>	ed. cit., var.app. ("B" pp. 324-43).	AM 239 fol (ff. 96r-101v/ pp. 191-202; c1350-1400)
<u>var...: AM 647 4to</u>	ed. cit., var.app. ("B" p. 354ff.)..	AM 647 4to (of. <u>AndrII647</u> supra)
<u>Andr AM 238 II fol</u>	ms.....	AM 238 II fol (f. 1r-v; c1300-50)
<u>Andr AM 667 V 4to</u>	ms.....	AM 667 V 4to (f. 1r-v; c1525)
<u>Andr AM 667 VII 4to</u>	ms.....	AM 667 VII 4to (in toto, 2 ff.; c1500)
<u>Andr AM 696 XII 4to</u>	ms.....	AM 696 XII 4to (in toto, 2 ff.; 1400-t)
<u>Andr JS frg 8 A</u>	ms.....	JS frg 8 A (f. 1v; c1300-25)
<u>Andr SAM 1 ..</u> (= PS)	ms., facs. ed. Slay 1960 (= PS [<u>Unger 1874</u>], pp. 359.8-404.7. SAM 1 (ff. 36va-39vb; c1350-75)	
<u>lat... ConvDoc</u>	<u>Bonnet 1894</u> , pp. 374-78	
<u>lat... LegAurAndr</u>	<u>Graesse 1843</u> , pp. 12-22	
<u>lat... PassAndr</u>	<u>Bonnet 1898</u> , pp. 1-37	
<u>lat... VitAndr</u>	<u>Bonnet 1884</u> , pp. 821-46	

I signaturregisteret forsøges det brogede billede gengivet så enkelt som muligt, samtidig med at visse krav fastholdes; det gælder først og fremmest kravet om den entydige henvisning: en signatur henviser til ét og kun ét håndskrift eller, hvis et håndskrifts forskellige dele dateres forskelligt, da kun til én håndskriftdel. I Andreas saga afspejler hovedsignaturerne (de 8 første: AndrI..., AndrII etc.) sagaens forskellige versioner i henhold til Ungers udgave; der henvises med forskellige signaturer til forskellige håndskrifter (fx. AndrII og AndrII647); og der henvises med forskellige signaturer til forskellige udgaver (AndrICod645 og AndrI645; her er der samtidig tale om to forskelligt daterede håndskriftdele). De varianthåndskrifter, der er benyttet i udgavens variantapparat (begge under betegnelsen "B"), præsenteres i ordbogens register ved en kortform af den signatur, brugeren vil støde på i ordbogsartikelen, som fx. ved dette citat:

ok er þeir voru komnir í sialft æginharit [a sialft
hafsmegnrit AM 647 4to], þa gerði at þeim sóli-storm
veðrs var. AndrII 362⁵: AM 647 4to;

Som for Agathu saga opføres foruden latinske paralleltekster en række norrøne paralleltekster, som ordbogen har læst in manuscripto.

Herudover "diskuteres" tekstforhold ikke. Eksempelvis registreres raden af paralleltekster (Andr AM 238 II fol etc.) "endimensionalt", uden at der gøres rede for de enkelte teksters tilhørsforhold, det vil i praksis sige deres placering i forhold til de trykte tekster. Som eksempel kan jeg nævne AM 667 VII 4to af Andreas saga, der (lige som AM 238 II fol) hører til version II (snarere end til version I); forholdet, der helst skal stå ordbogen klart, fremgår ikke af registeret, og tekstsammenhængen er heller ikke altid gennemskuelig i ordbogsartikelen. I følgende citat:

þviat heimskligt er at vilia sialfræfi [sialfrædliga
Andr AM 667 VII 4to 2r¹⁵] fara til þislar krossins
var. AndrII 377³¹: AM 667 VII 4to 2r¹⁵;

ses Andr AM 667 VII 4to rigtignok citeret som varianttekst til AndrII; men hvor Andr AM 667 VII 4to spiller den vigtige rolle at udfylde et hul inden for version II (se Ungers udgave, p. 375), vil den enten blive citeret alene, eller den må optræde som paralleltekst til den fjærnerestående AndrICod645. Tilsvarende fremgår det kun indirekte (nemlig ved henvisning til PS, pp. 389-404), at Andr SAM 1 (Codex Scardensis) alene repræsenterer Ungers version III. Heller ikke det entydige forhold mellem Andr SAM 1 og lat... LegAurAndr kan aflæses af registeret, det ses kun ved det enkelte citat med anført latinsk parallel.

ØNSKES I:
VÆRK-
OVERSIGT

Når jeg således opremser, hvad registeret ikke rummer, er det for at gøre opmærksom på et behov. Den udredning af tekstforhold, der traditionelt hører de enkelte udgavers indledninger til, men som endnu ikke kan siges at foreligge for hele litteraturens vedkommende, ligger måske ikke egentlig uden for ordbogens arbejdsområde, men det overstiger vores kapacitet at befordre en bedre oversigt end signaturregisteret i trykken. En værkoversigt i baggrunden gerne en større maskinlæsbar registrering af tekstforhold og i forgrunden en håndbog, må være et fælles ønskemål. Til forbilledlig inspiration kan tjene Kurt Schiers Sagaliteratur* og Ole Widdings, Hans Bekker-Nielsens og L. K. Shooks Handlist*.

ØNSKES II:
HÅNDSKRIFT-
KATALOGER

Nye håndskriftkataloger efterlyses! Ordbogens register over håndskriftdateringer (jvf. prøveheftet, pp. xxxiii-xxxiv) vil være at betragte som en knold kun på toppen af det isbjerg af viden, der findes om håndskrifterne, en viden man kunne ønske i højere grad var fælles eje. Rundt omkring i bøger og skuffer, også ordbogens, ligger der materiale, som det er vores håb at håndskriftinstitutter og biblioteker vil søge at samle og gøre tilgængeligt. Datamater må kunne hjælpe og gøre processen blid. Når AMR-håndskrifterne har fundet deres hyldeplads og AMK-håndskrifterne hinanden, er der i hvert fald opstået et nyt behov for i samarbejde at gøre status.

Den tekstkritiske udgave i almindelighed

Ungers ovennævnte udgave af Andreas saga postula kan vel kaldes tekstkritisk, men ikke "strengt tekstkritisk". I udgaver af denne type sammenholder udgiveren de ham bekendte håndskrifter af et værk, og idet han bag visse håndskriftgrupper skimter konturerne af nogle "versioner" ("redaktioner"/"recensioner"), evt. afslører forskellige oversættelser, sørger han for, at de "bedste" repræsentanter for versionerne aftrykkes (lidet praktisk:) den ene efter den anden, mens et skønsomt udvalg af verbale varianter fra nærtbeslægtede (sekundære/primære?) håndskrifter bringes i noteform nederst på siden. (Udenlandske paralleltekster er desværre sjældent aftrykt i udgaverne).

Slige (gerne ældre) "mildt tekstkritiske" udgaver benytter ordbogen i stor udstrækning. I princippet, i deres præsentation af det leksikografiske materiale, tilfredsstiller de ikke vores behov. Principielt er vi jo interesserede i hele det middelalderlige ordforråd: i alle håndskrifter fra middelalderen, der rummer norrøn prosa, samt i ethvert yngre håndskrift, der kan tænkes at rumme middelalderligt ordstof. Derfor er ordbogen også ofte gået bag om udgaverne og har gennemlæst hele håndskrifter, der i udgaverne kun var sparsomt repræsenterede, på jagt efter læsemåder af ordbogsinteresse.

Der er på dette område gjort en stor indsats, men der er også masser af ulæst materiale. I praksis har eksoerperingen ofte nok holdt sig inden for de trykte udgavers rammer, så hvis et håndskrift af en middelaldertekst af

udgiveren er blevet dømt til fortielse eller undertrykkelse på grund af dens tekstkritisk sekundære værdi, ja, så er håndskriftets middelalderlige ordstof (eller for yngre håndskrifter vedkommende: potentielt middelalderlige ordstof) også ofte undsluppet ordbogens indsamlingsvirksomhed. Det er værd at være opmærksom på, at der foreløbig henligger ikke så lidt leksikografisk uudnyttet materiale især i eftermiddelalderlige håndskrifter, idet heller ikke Orðabók Háskóla Íslands endnu har samlet det set fra deres synspunkt potentielt eftermiddelalderlige ordforråd op.

Man vil forstå, at en (gerne nyere) udgave, der går mere strengt tekstkritisk til værks og kun bringer potentielt primære læsemåder i sit variantapparat, ikke i og for sig repræsenterer et fremskridt for ordbogen i forhold til den mere generøse, gammeldags slags. (Det gør den til gengæld næsten altid i kraft af en mere pålidelig eller helt nøjagtig gengivelse af håndskrifternes læsemåder).

Om ordbogens forhold til det meste af materialet vil jeg konkludere: Ved udarbejdelsen af signaturregisteret er vi blevet mere akut opmærksomme på balancegangen mellem ideal og praksis. Vi tænker om næsten alle udgaver, at vi kunne ønske os dem anderledes! og for de fleste værkers vedkommende ville det være helt fint for ordbogen, om vi kunne begynde på en frisk. Men udgangspunktet i 1939 var, at ordbogen skulle være en ordbog ikke til det rene håndskriftmateriale, men til de udgaver, publikum har adgang til og bruger. Og lige som fx. Ungers udgaver bruges af kolleger og studenter, lige så vel er de - sammen med allehånde suppleringer, justeringer, praktiske oversigter og færdselsregler - til at leve med for os, i vores arbejde med at udlægge ords betydninger.

Den (tekstkritiske) rekonstruerende udgave i særdeleshed [Ex. Njáls saga]
Efter disse indledende bekendelser om tekster, udgaver og ordbog vil jeg gå lidt i offensiven, idet der er én type udgave, hvis problemer vi ikke kan lukke øjnene for. Det drejer sig om udgaven af den rekonstruerede tekst. I rekonstruktionsudgaven kan der være udøvet den allerstrengeste form for tekstkritik, hvorved mangt og meget fra små ord og stiltræk til hele versioner undertrykkes til fordel for den ene sande tekst. (Udgiveren kan tage nok så fornuftige forbehold i sin indledning, rekonstruktionen bliver alligevel gerne brugt som den kanoniske tekst). Negative ord? rekonstruktionsforsøg kan dog være spændende, og de kan have deres berettigelse også i udgivet form; det er heller ikke, at den rekonstruerede tekstudgave i sin undertrykkelse af leksikografisk materiale nødvendigvis er så meget hårdere end den ovenfor nævnte "strengt tekstkritiske" udgave. Men i og med at hoved-

teksten er sammenstrikket og også det eventuelle variantapparat gevaldigt sammensat, er den upraktisk for leksikografen, og dermed for ordbogsbrugeren. Ved ONP har vi været i vildrede med, hvorledes vi skulle administrere præsentationen af det materiale, der ligger i og bag den rekonstruerede tekst, og det står os klart, at hvordan vi end går til værks, vil det blive 1) besværligt, 2) ikke særlig pænt og 3) undertiden leksikologisk vildlederende.

Jeg har valgt at vise nogle få (og dog ikke de værste) eksempler på problemer, der kan opstå, når ordbogen ønsker at citere Njáls saga, der desværre kun foreligger udgivet som rekonstruktioner (i de tre udgaver 1875*, 1908*, 1954*). Margelen på mere ordbogsvenlige udgaver er en særlig skam i tilfælde af Njáls saga, som i al sin fyndighed nok er den mest citerbare overhovedet inden for corpus, og som - populær som den er - givetvis gerne ses hyppigt citeret af ordbogsbrugeren.

[Se under den følgende diskussion også de bagest bilagte prøver, alle på begyndelsen af kap. 51 - (i) Reykjabók; (ii) 1875-udgaven; (iii) 1908-udgaven; (iv) 1954-udgaven; (v) Reykjabók-tekst (normal. ortogr.) vs. 1954-udgavens rettede tekst].

Njáls saga findes i mange gode, særdeles gamle håndskrifter, jeg skal i dette papir blot nævne Mðaruvallabók-teksten (M), Reykjabók-teksten (R), Kálfalækjarbók-teksten (K) og håndskriftet Gráskinna.

I ordbogens signaturregister vil sagaen blive præsenteret cirka som følger:

	<u>Njáls saga</u> =====	
<u>NJK</u>	Brennu-Njáls saga [Einar Ó. Sveinsson 1954; normal.], IF XII, pp. 31.23-35.28 ("K"; reconstr.; cf. ms.)	AM 133 fol (ff. 8v-9v [in toto, 95 ff.]; c1350)
<u>NJM</u>	ed. cit., pp. 69.2-129.7, 132.21-200.21, 204.13-464 ("M" / ms.gr. "y"; reconstr.; cf. ms., facs. ed. Einar Ó. Sveinsson 1933).....	AM 132 fol (ff. 10ra-61rb; c1330-70)
<u>NJR</u>	ed. cit., pp. 5-31.23, 35.28-69.2, 129.7-132.20, 200.21-204.13 ("R" / ms.gr. "X"; reconstr.; cf. ms., facs. ed. Jón Helgason 1962).....	AM 468 4to (ff. 1r-6v, 8r-14v, 27r-28r, 41v-42r [in toto, 93 ff.]; c1300-25)
<u>NJR(1908)</u>	Brennu-Njálsaga [Pinnur Jónsson 1908; normal.], ASB XIII, pp. 60.4-114.5, 117.18-145.5, 151.1-180.28, 184.10-422 (reconstr.; cf. ms., facs. ed. Jón Helgason 1962).....	AM 468 4to (ff. 14v-27r, 28r-33v, 35r-41v, 42v-93r; cf. NJR supra)
<u>NJRp(1908)^X</u>	ed. cit., pp. 145.5-151.1.....	AM 467 4to ^X (ff. 102v-106r [in toto, 302 ff.]; c1700-25)
<u>var...: AM 132 fol</u> <u>(= Njála)</u>	Njála I [Konráð Gíslason & Eiríkur Jónsson 1875; henvisninger til kapitel/linje i udgavens hovedtekst], var.app. ("A").....	AM 132 fol (cf. NJM supra)
<u>var...: AM 133 fol</u> <u>(= Njála)</u>	ed. cit., var.app. ("B").....	AM 133 fol (cf. NJK supra)
etc.		

Einar Ólafur Sveinsson har studeret Njáls saga og dens tekster så grundigt som nogen, hans udgave i Islensk fornrit (1954) er den nyeste og formodentlig den, de fleste har adgang til. Vi bruger den, så langt den rækker, dvs. at vi i den læser M, udgavens basistekst, en god del af R, brugt til udfyldning af M's huller, og en stump af K, der udfylder en lakune i R; ordbogssignaturer: NjM, NjR og NjK. Da R's værdi må sidestilles med M's, benytter vi også en udgave baseret på R, nemlig Finnur Jónssons i Altnordische saga-bibliothek (1908), hvor et hul i R er fyldt ud efter et papirhåndskrift af R-typen; ordbogssignaturer: NjR(1908) og NjRp(1908)^x. Flere håndskrifter end Möðruvallabók og Reykjabók har imidlertid tekstkritisk værdi, og alle de middelalderlige håndskrifter har, som vi ved, leksikografisk værdi. Men de er kun udgivet på variantvis. Ordbogen har her måttet vælge den usædvanlige fremgangsmåde at gå uden om de sporadisk og kringlet meddelte varianter i hovedudgaven (1954), mens vi på den anden side har kunnet undgå at læse alle paralleltekster i håndskrifterne takket være Konráð Gíslasons og Eiríkur Jónssons Njála-udgave (1875). Her bringes nemlig i variantapparatet enhver læsemåde, der afviger fra hovedteksten, og det variantapparat citerer vi. (P. t. har vi, hvad ekscerpering af papirhåndskrifter angår, ikke læst ud over udgaverne, altså så godt som intet). Kapitelinddelingen i de tre udgaver er lykkeligvis den samme, så ordbogsbrugeren skulle have en chance for at finde vej fra Njála-varianterne til de yngre udgaver, ifald han ikke har adgang til den gamle. (Når ikke 1875-udgaven i sin helhed er valgt som grundlag for ordbogens ekscerpering, kan det begrundes med, a) at den - der lige som 1908-udgaven lægger R til grund - i større mål har rettet i teksten, og b) at M må fiskes frem af variantapparatet, men hovedbegrundelsen er nok c) bogens sjældenhed).

Det tør siges, at hvis signaturregisterets/ordbogens billede af Andreas saga postula var broget, så er billedet af Njáls saga heller ikke kedeligt. Alligevel ville man tro, at ordbogen efter at have truffet sine valg (M læses efter 1954, R efter 1954 og 1908, resten efter 1875) kunne sukke: så langt, så godt. Men med udelukkende rekonstruerede hovedtekster til rådighed er det faktisk ikke godt. Vi kan ikke af 1954-udgaven citere fra side 69 til 129 og kalde det NjM for Möðruvallabók eller fra side 129 til 132 og kalde det NjR for Reykjabók, lige som grundteksten i 1908-udgaven ikke umiddelbart kan citeres og kaldes NjR(1908) for Reykjabók. For det myldrer med umarkerede rettelser i begge udgaver.

Finnur Jónssons udgave er tydeligvis en populær udgave, der ikke i sit noteapparat redegør for rettelser i teksten.

Einar Clafurs udgave er derimod, når det gælder måden, hvorpå den anfører rettelser og varierende læsemåder i noteapparatet, i grunden slet ikke populær i betydningen let tilgængelig; samtidig yder den heller ikke fx. leksikografen nogen god tjeneste, da udvalget af anførte varianter og især rettelser er yderst sparsomt.

1) besværligt... Ordbogen må altså ved benyttelsen af begge udgaver for det første sammenholde såkaldt M-tekst med Mðáruvallabók (facsimile-udgave findes, diplomatarisk udgave er på trapperne; håndskriftet ikke altid nemt at læse) og såkaldt R-tekst med Reykjabók (facsimileudgave findes; håndskriftet næsten overalt let læseligt, dog mange andre problemer) og ved alle tekstrettelser notere sig håndskrifternes ægte læsemåder. For det andet må ordbogen naturligvis yde emendationerne interesse, det er dem, læseren støder på i sit eksemplar af Njáls saga, og som middelalderligt ordstof leverer de materiale til ordbogen; den anden del af arbejdet består altså i at efterspore, hvilket håndskrift udgiveren kan have rettet efter. Undervejs lærer man et bygningsværk som 1954-udgaven at kende - jeg kan ikke kort fremlægge mine reservationer over for netop denne rekonstruktion, men vender i diskussionsoplæggets sidste del tilbage til et enkelt aspekt.

2) ikke særlig pænt... Uden at forfalde til yderligere ordbogsmager-jammer skal jeg forsøge at eksemplificere situationen fra ordbogsbrugernes synsvinkel. I hans ordbog må det gode ord málavoxtr i den gode sætning "Gunnarr segir þeim nú málavoxtr á þessu" i det gode Njáls saga-håndskrift Reykjabók citeres på en lidt knudret måde; både 1954- og 1908-udgaven har R-tekst som grundlag for den pågældende passage, men ingen af teksterne indeholder ordet málavoxtr: Einar Clafur har, uden at markere det, rettet efter Gráskinna etc. (samme rettelse havde 1875-udgaven), Finnur, ligeledes umarkeret, efter Kálfalækjarbók etc. I ordbogen må vi, hvis vi følger vores vedtagne principper, citere Reykjabóks málavoxtr på denne måde:

Gunnarr segir þeim *alla sögu um málaferli þessi.
[nú málavoxtr á þessu ms. 27v¹⁴] NJR 130²⁷: ms. 27v¹⁴;

Et sådant citat + signatur kan forhåbentlig forstås umiddelbart, eksemplet er valgt forholdsvis enkelt. Alligevel må det kaldes uheldigt, at citatet fra Reykjabók skal være klippet i stykker overhovedet.

Det ord, málaferli, som indgår i tekstrettelsen, vil i ordbogen være citeret således:

Gunnarr segir þeim *alla sögu um málaferli þessi
 [nú málavöxt á þessu ms. 27v¹⁴] emend. NjR 130²⁷;
GKS 2870 4to (v Njála k. 51⁷);

Det er (ved hjælp af registeret) at læse som følger:

Citatet: Gunnarr segir þeim og hér følger en emendation alla sögu um málaferli þessi [hovedhåndskriftets tilsvarende læsemåde folio 27v linje 14 er nú málavöxt á þessu]. Signaturen: Opelagsordet 'málaferli' er en emendation i Reykjabók-teksten af Njáls saga i 1954-udgaven side 130 linje 27 hentet fra håndskriftet GKS 2870 4to (som gengivet i 1875-udgaven af Njáls saga i forbindelse med kapitel 51 linje 7).

Det går nok også at kapere dette citat uden højtlesning, men det er alt i alt svært for os, der kender vores egne systemer godt nok til at kunne konstruere eksemplerne, at vurdere, hvor store vanskeligheder de bereder ordbogsbrugeren.

... og 3) undertiden leksikologisk vildledende. Jeg skal berøre et principielt problem ud fra eksemplet málavöxtr/málaferli. Selv om indsamlingen af udenlandsk så vel som norrønt parallelmateriale kan betragtes som en force ved ONP, må materialet både bringes og bruges med varsomhed. Der er den tekstkritiske side af sagen: hvilken forbindelse er der mellem "parallelteksterne", hvad ved vi derom? og leksikologisk kan vi så spørge: hvad har málavöxtr og málaferli med hinanden at skaffe? Vi behøver ikke i dette tilfælde spekulere meget over tekstforholdet, men kan alene på grundlag af ordbogens málavöxtr-eksempler over for samlingen af málaferli-eksempler se, at de to ord i henholdsvis Reykjabók og Gráskinna etc. semantisk ikke har meget med hinanden at gøre; forholdet mellem de to ord er ikke af interesse på ONP's plan. Men hvis ordbogsbrugeren på grund af ordenes naboskab i citatet er blevet forledt til at tro, at de betyder nogenlunde det samme, da har vores fremstillingsform været vildledende.

Vi bør i tilfælde af Njáls saga overveje at afvige fra den principielle kurs i forhold til udgaverne. Hvor hovedteksten i udgaven er blevet splintret af en emendation, bør vi kunne citere håndskriftet, i dette tilfælde Reykjabók = AM 468 4to, direkte og "rent", på samme måde som vi i øvrigt citerer paralleltekster (men med parentetisk henvisning til den ellers benyttede udgave):

Gunnarr segir þeim nú málavöxt á þessu
Nj AM 468 4to 27v¹⁴ (v NjR 130²⁷);

Nogen uproblematisk løsning findes imidlertid ikke, så længe vi ikke har en anden type udgave.

Den rekonstruerede tekst: populær vs. videnskabelig udgave

[Ex. Eiríks saga rauða]

Serien Íslenzk fornrit vil bringe populære udgaver, og Einar Ólafur beklagede for så vidt, at det inden for seriens rammer ikke var muligt at udmærke Njálssaga-teksten med stjerner og andre typografiske gerninger, lige som et fyldigt noteapparat med redegørelse for fremgangsråden ved rekonstruktionen måtte regnes for skræmmende eller overflødigt i denne type udgave. Er det da ikke den populære udgaves fæmælthed, der gør den uegnet til ordbogsbrug? Ville den videnskabelige udgave af typer, som Einar Ólafur skitserer i 1953 (Studies in the Manuscript Tradition of Njálssaga*, § 26), ikke have været et tilfredsstillende grundlag? Den havde unægtelig været nemmere at benytte, og det kan beklages, at den ikke foreligger. Men i hovedsagen ville heller ikke den tilfredsstillende ordbogens behov, for præsentationen af materialet ville blive omtrent lige så (unødigt) kompliceret.

Som eksempel på en videnskabelig fremlæggelse af en rekonstruktion vil jeg tage Gustav Storms udgave af Eiríks saga rauða i STUONL (1891)* og bringe en lille passage, tekst og noteapparat, fra side 17:

Spá-
kona⁴ þakkar henni kvæðit [ok kvæð⁶ margar³ þær
nátturur [hingat at⁷ hafa⁶ sótt ok þótti⁸ fagrt at heyra
[þat er kvæðit var⁹, er áðr [vildi frá oss snúaz¹⁰ ok
oss þngva hlýðni veita;

⁴ spakonan A.

³ Fra [A. hon hafði B. ⁴ tilf. A. ⁵ Fra [nu til A. ⁶ þikkia A.

⁷ Fra [er kvæðit var sva vel flvtt. A. ⁸ Fra [vildv vid oss
skilliaz A.

Det kræver skvilibrisme at læse teksten, der er baseret på Skálholtsbók ("B") og rettet efter Hauksbók ("A"). Hvis man som ordbogen først og fremmest er på ordjagt, kunne man lige så godt ønske sig de to tekster sat sammen til én lang rømsé:

Spákonan [spakonan] þakkar henni kvæðit *ok kvæð [hon hafði es.] <margar >
þær nátturur [hingat at [nu til] <hafa > sótt ok þótti [þikkia] fagrt at
heyra [þat er kvæðit var [er kvæðit var sva vel flvtt], er áðr [vildi frá
oss snúaz [vildv vid oss skilliaz] ok oss þngva hlýðni veita;

med varianter fra Hauksbók i [], suppleringer fra Hauksbók i < > og tekstrettelser stammende fra Hauksbók markeret med stjerne efterfulgt af Skálholtsbóks læsemåde i []. Og så længe Storms udgave dannede grundlag for ordbogens ekscerpering af Eiríks saga rauða, måtte vores Skálholtsbók-tekst af sagaen se netop nogenlunde sådan ud.

Det må konkluderes, at også den mere videnskabeligt fremlagte rekonstruktionsudgave er uheldig til ordbogsformål.

Er det kun ordbogen, der ikke skal lade sig nøje med en rekonstrueret version af Eiríks saga rauða?

Mens Njáls saga altid vil være svært overskuelig på grund af sin store mængde håndskrifter, er der det særlige problem ved Eiríks saga rauða, at dens to tekster afviger ret betydeligt fra hinanden. Det må derfor siges, at hvor en rekonstruktion af Njáls saga er et dårligt arbejdsgrundlag for ordbogen, er en sammenstykket version af de to Eiríkssagatexter særdeles uheldig ikke bare for en ordbog, men for enhver, der vil forstå teksten. For at kunne begynde at tolke et ord eller en passage, må man se konteksten, og det skal være den rene vare. Det kan i praksis betyde, at man må skrive hver tekst ud for sig, og selv om det lader sig gøre på grundlag af den videnskabeligt anoterede udgave, så må den tid siges at være ejendommeligt anvendt, der går til at rekonstruere håndskrifternes ordlyd. Ved ordbogen ville vi, hvis vi kun havde denne udgave af Eiríks saga rauða til rådighed, nok vælge at gå i håndskriftfotografierne for at se én tekst ad gangen, dernæst de to tekster side om side. Men med den nemme adgang til håndskriftmaterialet er vi privilegerede, og der kan ikke herske tvivl om, at hvor tekster afviger så meget fra hinanden som Eiríks sagas, er der et alment behov for en anderledes fremlægning af stoffet.

Den ideelle udgave

Det er godt at kunne pege på en anderledes og, tror jeg, i næsten alle henseender ideel fremlægning af Eiríkssaga-stoffet, i en udgave, der er omtrent så gammel som ordbogen. Til sine Vinlandssagastudier havde Sven B. F. Jansson brug for et praktisk tekstgrundlag, og til den ende udgav han Eiríks saga rauða (1944)*. Jeg viser side 43 i bogen, hvor spákonapassagen optræder som nr. 134:

Skálholtsbók (557)

Hauksbók (544)

- 133 *qvad. Gvdridr. þa kuædit. suo fagurt ok uel at eingi þottizt fyrir heyrtr hafva með fegri ravst kvedit. sa er þar uar.* kvad Gvdríd þa kvéðit. sva fagvrt ok vel at engi þottiz heyrtr hafa með fegri rodd kvéði kvedit sa er þar var hia.
- 134 *spakona. þakkar henni kvædit. hæn hafði margar nattvrvr higat at sott ok þi þotti fagurt at heyra. þat er kuedit var. er adr uilldi fra oss snuazt ok oss avngua hlydni veita.* spakonan þakkar henni kvéðit. ok kvað margar þer nattvrvr nv til hafa sott ok þikkia fagvrt at heyra er kvéðit var sva vel flutt er adr völdv vid oss skillaz ok enga hlydni oss veita
- 135 *Enn mer erv nu margar þeir hlutor aud synar. er aadr var bædi ek ok adrir dulder.* enn mer erv nv margir þeir hlvtir avdsynir er adr var ek dvlit ok margir adrir.
- 136 *Enn ek kann þat at segia at hulkari þetta mvn eeki halldazt leingr. ok mvn batna arangr. sem uarar.* Enn ek kann þer. þat at. segia þorkell at hulkari þetta mvn ekki halldaz lengr enn i vetr ok mvn batna arangr sem varar.
- 137 *Sottar far þat sem leingi heftr legit mvn batna vovv bradara.* sottar far þat sem a heftr legit man ok batna vavv bradara.
- 138 *Enn þer. Gvdridr. skal ek launa i havnd lid sinni þat sem oss haftr af stadit. þeiat þin forlagv eru mer nu aull glaugg sæ* Enn þer gvdridr. skal ek launa i honð lidsinni þat er oss heftr af þer stadit. því at þin forlog erv mer nv allglocse.
- 139 *þat muntu giat ord fa hier. aa grænlandi. er sæmilligazt er til þo at þer verði þat eigi til langædar. þviat uegir þinir liggia vt til islannz. ok mvn þar koma fra þer avtr bogi bædi mikill ok goðr ok yfir þinvm ætt kvislvm mvn skina biartr geisli. ennda far nu nel ok heil. dottir min.* þv munt giat ord fa her a grenlandi þat er semiligazt er þo at þer verði þat etgi til langædar því at vegar þinir liggia vt til islannz ok man þar koma fra þer bæði mikil ett ok goð ok ifir þinvm kynkvislum skina biartari geislar en ok hafa megin til at gota slikt vandliga set enda far þv nv heil ok vel. dottir.

• Hev börjar bl. 36 r.

Jeg skal ikke grundigere præsentere Sven B. P. Janssons bog, men jeg synes, det ville være godt, om den blev inddraget i kongressens diskussion af udgaver. Den inden for vores fag utraditionelle fremlæggelse af teksten er så klar, at det kan undre, den ikke har fået følgeskab i andre udgaver. Ikke alene er tekstfremlæggelsen som skabt til ordbogens formål, men der er i det hele taget en forunderlig sammenhæng i bogen: forfatteren har lagt udgaven til rette med visse behov for øje, og det er der kommet en god brugs- genstand ud af.

ØNSKES III:
 NYE UDGAVER
 - SÅDAN!

Skønt enhver kan ane, hvor det bærer hen, bør jeg nok skitsære den (omend lidt utopiske!) for ordbogen ideelle udgave: vi kunne i al ubeskedenhed ønske os stribevis af tekst - pålidelige afskrifter af hvert eneste håndskrift, udenlandske paralleltekster ligeledes, alt anbragt side om side, varianter gerne fremhævede og vurderede, hele denne tekstmasse ledsaget af udgivers tekstkritiske pegefinger, konjekturnforslag og andre kærlige kommentarer, dertil meget gerne glossar eller specielle ordlister, samt en oversættelse; adgang til konkordans over ordstoffet vil være til stor nytte. (Spørgsmålet om ortografisk normalisering - i udgaver, artikler, ordbøger - er altid en nøje overvejelse værd).

altern.
 just a
 little
 help...

Inden alt dette foreligger, kan vi til ordbogens øjeblikkelige brug efterlyse "udgavespirer". I de udgaver, vi benytter, er tekster undertiden mindre pålideligt udgivet, håndskrifter unøjagtigt afskrevet, ordformer radbrækkende normaliseret; det kan ske, at vi fatter mistanke, og ofte kontrolleres materialet, men det gøres ikke ofte og grundigt nok, så man vil forstå, at vi meget gerne lærer materialet bedre at kende gennem den enkelte forsker med hans kendskab til teksterne og til eventuelle anstødelige forhold i udgaverne. - Så er der de tekster, der aldrig er blevet udgivet, eller som i udgaverne er blevet holdt kraftigt nede. Ordbogen skriver ikke tekster af; mangen en tekst, ofte et fragment, der meldes "læst" af ordbogen, idet den er opført i vores nøgle, er kun i største hast øjet i jagten på læsemåder af ordbogsinteresse (jvf. fx. Andr AM 667 VII 4to ovf.). Opløsninger af forkortelser må da foretages uden det egentlig obligatoriske kendskab til tekstens sprogform og blade lægges til side som nær ulæselige, hvor en omhyggelig læsning ville kunne afsløre ting også af leksikografisk interesse. - Vi ønsker os derfor gode afskrifter af slet eller slet ikke udgivne tekster.

Er det kun ordbogen, der ikke skal lade sig nøje med rekonstruerede versioner af Njáls saga?

I det foregående har jeg hævdet, at man i grunden ikke kan læse Eiríks saga rauða i en udgave som Storms. Njáls saga med dens mere harmoniske håndskrift-tradition lader sig læse i de foreliggende udgaver, men som påpeget er det forbundet med ulempe for både ordbogen og andre forskere at arbejde med rekonstruktionerne. Jeg har gjort mig nogle mere generelle overvejelser om værdien af en rekonstruktion af Njáls saga og om et alment behov for nyudgivelse; de overvejelser vil jeg i dette sidste afsnit søge at gøre rede for.

Rekonstruktion af et værk kaldes også restitution. Det er behandlings-sprog, relevant over for en "syg" håndskriftoverlevering. Der er overleveringer med patienter/håndskrifter, der er så dårlige, at man kun, om man på en eller anden måde smækker dem sammen, kan få en historie ud af dem. Imidlertid er overleveringen af Njáls saga forbløffende sund. M, R, K fortæller, bortset fra hullerne, hver for sig hele historien og så nogenlunde

den samme. Men sagaen er mere end historien, og i stilen er M, R, K ikke ens.

Einar Ólafur interesserer sig for sagaers stil, og han drøfter skrivers stilholdning (se især 1953, §§ 3 og 5). Inden for Njáls saga finder han gennemgående en knappere fremstillingsform i håndskriftgrenen x (som bl. a. rummer Reykjabók og Kálfalakjarbók) end i yz (hvis fornemste repræsentanter er Mðbruvallabók og Gráskinna). Og han holder, forsigtigt, til den anskuelse, at yz i sin forholdsvis ordrigtom står originalen nærmere end x, der i sin konciserende form må ses som resultatet af en bearbejdelse (§ 23). Einar Ólafurs stillingtagen er, som nævnt, ganske forsigtig, og man behøver vel egentlig heller ikke tage parti eller være enig med ham i det kundesvære valg af bedste (= mest originale) gren; hvis man som han vil lave en rekonstruktion, må man opstille stemma og vælge gren. (Når yz-grenen er valgt frem for x-grenen, hvilket i praksis vil sige M frem for R, kan det, skønt ikke udtrykt, have spillet en rolle, at R er en ganske særegen størrelse inden for sin egen gren, altså - skønt stilistisk fremragende - en ikke helt god (= original) repræsentant for *X). Men det er i Einar Ólafurs håndskriftstudier (1953) værd at lægge mærke til den, næsten uundgåelige, glidning fra forfatteren EÖS, der i de indledende paragraffer nogenlunde nansomt taler om stil, til udgiveren EÖS, der senere hen i værket af sin opgave er tvunget til at køre frem med det tekstkritiske skyts. Ja, næsten uundgåeligt i et værk som dette er nok skismaet mellem uforpligtende beskrivelse og (re)konstruktivt arbejde.

Ikke mere om det tekstkritiske. Hvis man i det store og hele kan gå ind for Einar Ólafurs stemma, og for så vidt som man mener, det lader sig gøre at rekonstruere sagaen over Njálssaga-håndskrifternes små indbyrdes forskelligheder, så tænker jeg, den opstillede nær-arketype er god nok. Men det er i hovedsagen et spørgsmål om (noget så subtilt som / noget så vigtigt som!) stil, og da Einar Ólafur jo hverken tør eller kan sværge, at arketyper er lig med forfatterens værk (1953, § 24), så spørger man sig, hvor ivrig man er efter at nå frem til denne stil-arketype for de overleverede håndskrifter.

Rekonstruktionens stil kan i hvert fald næppe være mere spændende end stilen i det enkelte håndskrift. Tilbage til behandlingssproget: hverken fx. Mðbruvallabók eller Reykjabók ser ud til at være skrevet i noget, der kan kaldes syg eller dårlig stil, der råber på restitution. Tværtimod mener jeg, at når man har at gøre med så levende størrelser som disse håndskriftoverleveringer, da - hvor fristet man end kan være til at hugge en hæl og pøde en tå, og med hvor stor kærlighed arbejdet end er udført - da

øver man derved dog også vold. De enkelte håndskrifter kan være lidt skæve, en arketype bliver dog gerne for lige.

Jeg må her tage i hvert fald ét forbehold. Når Njáls saga i oversættelse vinder international udbredelse, er det rimeligt, at det er Einar Ólafurs Njálssaga, der genfortælles. Men for et islandsklæsende publikum stiller sagen sig anderledes. Bortset fra lakunerne (der jo skal udfyldes på en eller anden måde) og de åbenlyse fejl (der i en udgave nemt kunne rettes eller få en kommentar med på vejen), så kan den islandsklæsende lige så godt, som nævnt uden større tab eller forvrængning af indholdet, læse Njáls saga, som den står skrevet i fx. enten Mðöruvallabók eller Reykjabók. Det aner mig ovenikøbet, at han kunne blive glad ved det ikke-syntetiske produkt.

Hvert værk kræver sin behandling. I Njálssaga-tilfældet bør den ene slags udgave, den rekonstruerede teksts, ikke stå i vejen for den anden type, hvor teksterne i deres helhed lægges frem. Det er blevet sagt før - Einar Ólafur udtrykker selv ønsket om, at de ældre Njálssaga-håndskrifter bliver udgivet (1953, § 26). Men jeg synes, det er blevet sagt lidt for sagte.

Nogle bogtitler:

- * Kurt Schier: Sagaliteratur, Stuttgart 1970.
- * Ole Widding, Hans Bekker-Nielsen & L. K. Shook: The Lives of the Saints in Old Norse Prose: A Handlist, Mediaeval Studies XXV 1963, Toronto, pp. 294-337.
- * Njála I, ed. [E. Jonsson & Konr. Gislason], Kbh. 1875.
- * Brennu-Njálssaga (Njála), ed. Finnur Jónsson, Altnordische saga-bibliothek XIII, Halle 1908.
- * Brennu-Njáls saga, ed. Einar Ól. Sveinsson, Islenzk fornrit XII, Rvk. 1954.
- * Einar Ól. Sveinsson: Studies in the Manuscript Tradition of Njálssaga, Studia Islandica XIII, Rvk. 1953.
- * Eiríks saga rauða og Flatøbogens Grænlandingapátttr samt Uddrag fra Ólafssaga Tryggvasonar, ed. Gustav Storm, Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur XXI, Kbh. 1891.
- * Sven B. F. Jansson: Sagorna om Vinland I: Håndskrifterne till Erik den røde's saga, Stockholm Studies in Scandinavian Philology V, Lund 1944 (repr. med rettelser og eng. resumé: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar LX:1, Sth. 1945).

(1i) Konráð Gíslason & Eiríkur Jónsson 1875, p. 229

50-51 K.

229

‘ráðum ok kappi’. gunnarr þakkaði hánnum ok reið 55 heim. otkell riðr til þings ok bræðr hans ok skammkell.

51. Gunnarr reið til þings ok allir sigfúss-
synir — svá njáll ok synir hans. þeir gengu með
gunnari allir: ok var þat mælt, at engi flokkr myndi
jafn-harðsnúinn þeim. gunnarr gekk einn dag til
búðar. dalamanna. hrútr var við búð ok höskuldr, 6
ok fögnuðu þeir vel gunnari. gunnarr segir þeim
alla sögu um málaferli þessi. ‘hvat leggir njáll til
‘ráðs?’ segir hrútr. gunnarr svaraði ‘hann bað mik
‘finna ykk bræðr ok segja svá, at eitt ráð myndi
‘hánnum um þat sýnaz sem ykk’. ‘þat vill hann 10

50 otkell — hans ok: F, B, D (dog með indskudt með honum ofter hans), G og I (begge med reið for riðr); otkell riðr heim ok síðan til þings ok bræðr hans ok E; njáll riðr til þings ok svá otkell ok bræðr hans ok svá Cð.

51. 1 reið: F, B, Cð, D, E, G, I; riðr B. 2 svá — hans: Cð; ok njáll ok synir hans E; njáll ok synir hans B, D, G, I; njáll ok hans synir F. þeir: F, B, D, E, G, I; ok Cð. 2-3 með gunnari allir: F, B, Cð; allir með gunnari D, E, G, I. 3 þat mælt: F, B, D, E, G; mælt I; þat mál manna Cð. myndi: F, B, D, E; myndi vera Cð; þætti G; þótti I. 4 jafn-harðsnúinn: B, Cð, D, E, G, I; “jafn harðsnúinn” F (hvor harðr uden tvíel ikke er andæt end en forskellig skrivemåde for harð). einn: F, B, Cð; einn hvern D, E, G, I. 5 dalamanna: F, B, Cð, G, I; þeirra dalamanna D, E. við: F, B, Cð, D, E, G, I; i G. ok höskuldr: F, B, D, E, G, I; ok svá höskuldr Cð. 6 fögnuðu — gunnari: F, D, I; fögnuðu vel gunnari Cð; fögnuðu þeir gunnari G; fögnuðu(?) vel þeim g. B; fögnuðu þeim vel E. 6-7 gunnarr — þessi: D, E, G, I; gunnarr (hann Cð) sagði (segir Cð) þeim málaferli þessi öll B, Cð; gunnarr segir þeim nú málaferli á þessu F. 8 ráða: F, B, D, E, G, I; mgl. Cð. gunnarr svaraði: G (dog s. for svaraði), I (dog sv. for svaraði); mgl. F, B, Cð, D, E. 9 segja svá: B (“légia 2”), “f. 2” F (vismok = segja svá, uagtet den gamle udgave har opfattet det som sagði svá), “f. 2” (s. utydel.) D; “legia” G; “f.” Cð, I; sagði svo E. 9-10 eitt — ykk: F, B, D (dog með udeladelse af um þat), E (dog som D), G

(iii) Finnur Jónsson 1908, pp. 115-16

Gunnars thingstreit; es wird ein Vergleich zu stande gebracht.

LI, 1. Gunnarr reið til þings ok allir Sigfússynir, Njáll ok synir hans; þeir gengu með Gunnari allir, ok var þat mælt, at engi flokkur myndi jafn-harðanáttum þeim. 2. Gunnarr gekk einn dag til búðar Dalamanna. Hrútr var við húð ok Hpskuldr, ok fognuðu þeir vel Gunnari. 3. Gunnarr segir 25 þeim málaferli þessi öll.

„Hvat leggur Njáll til ráða?“ segir Hrútr.

4. „Hann bað mik finna ykkur bræðr ok segja svá, at eitt ráð myndi honum um þat sýnaz sem ykkur.“

Cap. LI. 23. *harðanáttum*, eigentlich „kräftig geworden (gehoelter; vom selbe)“, dann „stark“, „schwerlich anzugreifen“.

24. 25. *ok Hpskuldr*, dieser war längst gestorben.

116

Die verstümmung wird eingeleitet.

NJ. LI. „Dat vill hann þá,“ segir Hrútr, „at ek kveða upp fyrir venzla sakir, ok skal svá vera. 5. Þú skalt skora á hólm Gizuri hvíta, ef þeir bjóða þér eigi sjálfðæmi, en Kolskeggr Geiri goða; en fáz munu menn til at ganga at þeim Otkæli, ok hefja vér nú líð svá mikit allir saman, at þú mátt fram koma slíku sem þú vill.“

6. Gunnarr gekk heim til búðar ok sagði Njáli. Úlfr aurgoði varð viss þessar ráðagerðar ok sagði Gizuri. 7. Gizurr mælti til Otkels: „Hverr lagði þat til ráðs með þér, at þú 10 skyldir stefna Gunnari?“

„Skamkell sagði mér, at þat væri ráðagerð ykkur Geirs goða.“

8. „En hvar er mannfýla sú,“ segir Gizurr, „er þetta hefir logit?“

15 „Hann ligger sjúkr heima at búð,“ segir Otkell.

9. „Þar er hann standi aldri upp,“ segir Gizurr, „en nú skulu vér allir ganga at finna Gunnar ok bjóða honum sjálfðæmi; ok veit ek þó eigi, hvárt hann vill þau nú taka.“

10. Margir menn mæltu illt við Skamkel, ok lá hann 25 sjúkr um allt þingit. 11. Þeir Gizurr gengu til búðar Gunnars; kend var fyr þeira, ok var sagt Gunnari inn í báðina; þeir gengu út allir ok fylkðu. 12. Gizurr hvíti gekk fyrstr. Síðan mælti hann: „Dat er boð vart,“ sagði Gizurr, „at þú, Gunnarr! 25 dómir sjálf þetta mál.“

„Fjarri mun þat þá þínu ráði, er mér var stefnt,“ segir Gunnarr.

13. „Eigi réð ek því,“ segir Gizurr, „ok hvárgi okkarr Geirs.“

„Þá munt þú vilja sýnja þess með skynsemð,“ segir 30 Gunnarr.

14. „Hvers beiðiz þú?“ segir Gizurr.

„Þess, at þú vinnir eið,“ segir Gunnarr.

„Dat vil ek gera,“ segir Gizurr, „ef þú vill þiggja sjálfðæmit.“

1. *kveða upp*, „meine meinung „durch einen triftigen beweis seine
saga“, „meine rat erteile“.
10. *mæltu illt við*, „verfluchten“.
20. *sýnja þess með skynsemð*,
vgl. lat. *ratio*.

(iv) Einar Ólafur Sveinsson 1954, pp. 130-31

LI. KAPÍTULI

GUNNARR reið til þings ok allir Sigfússynir, Njáll ok synir hans; þeir gengu með Gunnari allir, ok var þat mælt, at engi flokkur myndi jafn-harðsnúinn þeim.

Gunnarr gekk einn dag til búðar Dalamanna. Hrútr var við búð ok Høskuldr, ok fognuðu þeir vel Gunnari. Gunnarr segir þeim alla sögu um málaferli þessi. „Hvat leggir Njáll til ráðs?“ segir Hrútr. Gunnarr svaraði: „Hann bað mik finna ykkur bræðr ok segja

51. kap.

BRENNU-NJÁLS SAGA

131

svá, at eitt ráð myndi honum um þat sýnask sem ykkur.“ „Pat vill hann þá,“ segir Hrútr, „at ek kveða upp fyrir venzla sakir, ok skal svá vera. Þú skalt skora á hölm Gizuri hvíta, ef þeir bjóða þér eigi sjálfðæmi, en Kol-skeggr Geiri goða; en fásk munu menn til at ganga at þeim Otkatli,¹ ok hófu vér nú lið svá mikit allir saman, at þú mátt fram koma slíku sem þú vill.“ Gunnarr gekk heim til búðar ok segir Njáli.²

Úlfr aurgóði varð viss þessarar ráðagerðar ok sagði Gizuri. Gizurr mælti til Otkels: „Hverr lagði þat til ráðs með þér, at þú skyldir stefna Gunnari?“ „Skammkell sagði mér, at þat væri ráðagerð ykkur Geirs goða,“ segir Otkell. „En hvar er mannfýla sú,“ segir Gizurr, „er þetta hefir logit?“ „Hann liggir sjúkr heima í búð,“ segir Otkell. „Þar er hann standi aldri upp,“ segir Gizurr; „en nú skulu vér allir ganga at finna Gunnarr ok bjóða honum sjálfðæmi; ok veit ek þó eigi, hvárt hann vill þau nú taka.“

Margir menn mæltu illt við Skammkell, ok lá hann sjúkr um allt þingit.

Þeir Gizurr gengu til búðar Gunnars. Kennð var for þeira, ok var sagt Gunnari inn í búðina; þeir gengu út allir ok fylktu. Gizurr hvíti gekk fyrstr; síðan mælti hann: „Pat er boð várt,“ segir Gizurr, „at þú, Gunnarr, dæmir sjálf þetta mál.“ „Fjarri mun þat þá þínu ráði, er mér var stefnt,“ segir Gunnarr. „Eigi réð ek því,“ segir Gizurr, „ok hvárrgi okkars Geirs.“ „Þá muntú vilja synja þess með skynsemð,“⁴ segir Gunnarr.

¹ þeim Otkalli RK; Otkalli Y, Z; mótt Otkalli ok bræðrum hans ó.

² „Slíkt var mér vdn,“ segir Njáll b. v. í K.

³ síðan — mál: hann mælti, er þeir fundusk: „Pat er boð várt, atú, Gunn-

arr, dæmir mál ykkur Otkels“ Kð (með orðmun).

⁴ Skynsemð (-semi Gr, K) er oft haft til þýðingar á hinu latneska orði *ratio*, en það getur m. a. bæði táknad skynsemi og röksemdir, sönnunargögn, og þá merkilega hefur orðið hér (sbr. Jón Þorkelsson, Árb. Fornl. 1887, 31 nm.). Þessi notkun mun í fyrstu úr norrnu klerkamáli og komin seint til Íslands.

(v)

Reykjabók-tekst i uddrag,
ff. 27v11-28r8
(normal.)

Gunnarr reið til þings ok allir
Sigrússynir, Njáll ok hans synir

...

Gunnarr segir þeim
nú málavoxtt á þessu.
Hvat leggrr Njáll til ráðs?
segir Hrútr

...

ok höfu vér nú lið svá mikitt
allir saman, at þú mant fram koma
slíku sem þú vill

...

Hann liggr sjúkr heima at bóð

...

nú skulu vér allir ganga at finna
Gunnar ok bjóða sjálfðæmi

...

þat er boð várt, segir Gizurr,
at þú, Gunnarr, ðæmir
þetta máli

...

þá muntu synja þess
með skynsemð

...

þat bauð ek fyrir stundu,
segir Gunnarr,
en þykki mér um meira at ðæma

...

þess meiri sæmðar er fyrir vert,
er meira er málit

...

en ek geri hann
til handa þér

...

ok fyrir því ðæmi ek eigi minna
til handa mér
en vert er ...

Rettet Reykjabók-tekst i uddrag,
ed. Einar Ólafur Sveinsson 1954,
pp. 130.22-132.20

Gunnarr reið til þings ok allir
Sigrússynir, Njáll ok synir hans

...

Gunnarr segir þeim alla sögu
um málaferli þessi.
Hvat leggrr Njáll til ráðs?
segir Hrútr.

Gunnarr svaraði

...

ok höfu vér nú lið svá mikitt
allir saman, at þú mátt fram koma
slíku sem þú vill

...

segir Ottkelli

...

Hann liggr sjúkr heima i bóð

...

en nú skulu vér allir ganga at finna
Gunnar ok bjóða honum sjálfðæmi

...

þat er boð várt, segir Gizurr,
at þú, Gunnarr, ðæmir sjálf
þetta máli

...

þá muntu vilja synja þess
með skynsemð, segir Gunnarr

...

þat bauð ek fyrir stundu,
segir Gunnarr,
en nú þykki mér um meira at ðæma

...

þess at meiri sæmðar er fyrir vert,
er meira er málit

...

en ek geri hann
þér til handa

...

ok fyrir þat ðæmi ek eigi minna
til handa mér
en vert er ...